

FORNGUIDEN

NORGE

Publicerades den 22 oktober 2008.

Ansvarig utgivare: Mikael Jägerbrand.

Författare: Mikael Jägerbrand

Guide: Fredrikstens fästning

Mer info: www.fornguiden.se

FREDRIKSTENS FÄSTNING

OINTAGLIG. Fredrikstens fästning ligger imponerande vackert på en höjd ovanför Halden på gränsen till Sverige.

Det här är en av Europas mest imponerande fästningar med en fantastisk kontroll över omgivningen.

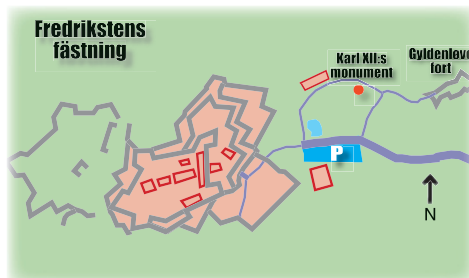
Den har bara anfallits av ett enda folk: oss svenskar.

När du kommer in i den norska staden Halden så går det inte att missa fästningen som dominerar hela staden och som ser helt ointaglig ut.

Men den imponerande fästningen du ser är egentligen dess baksida, det är den södra sidan som i flera hundra år varit hotad av oss svenskar.

Under större delen av medeltiden fanns det inget behov av ett fort här eftersom gränsskyddet sköttes av Bohus fästning, 17 mil söderut.

År 1644 etablerade man den första fasta militära garnisonen här, den fungerade som bas för trupper under strider med svenskarna.

Först i augusti 1658 blev platsen livsviktigt rent strategiskt, Bohuslän blev då svenskt och Halden blev plötsligt en gränstad.

Bara några månader senare kom det första svenska anfallet och fästningsbygget tog fart på allvar. Efter 40 år var murar, palissader och byggnader klara.

Under 1716 och 1718 kom de mest berömda anfällen mot fästningen. Karl XII anföll då med svenska trupper men misslyckades. Anfallet 1716 avbröts sedan invånarna bränt ner sin egen stad, en händelse som finns med i den

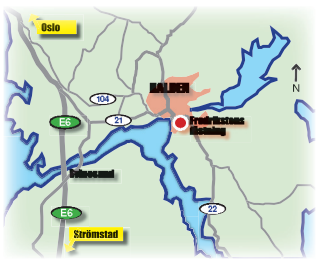
norska nationalsången ("vi heller landet brente enn det kom til fall).

År 1814 utstod Fredriksten en belägring av svenska flottan men tvingades ge upp när hela Norge blev svenskt. Under några månader flaggade den svenska flaggan på fästningen tills man lät norrmännen ta över ansvaret.

I början av 1900-talet var det dags för en ny konflikt mellan Norge och Sverige. Norrmännen ville bli bryta sig ur unionen med svenskarna och rustade mellan 1901 och 1905 upp Fredriksten med modernare kanoner och andra förstärkningar för att klara ett svenskt anfall.

Konflikten slutade utan strid, men svenskarna hade nu förstått hur farlig fästningen var. En demilitariserad zon infördes längs gränsen som gjorde att Fredrikstens fästning avväpnades, alla de nya kanoner fick tas bort igen. En av de här kanonerna sattes på 1990-talet tillbaka på sin plats, något som orsakade diplomatiskt bråk eftersom man glömt att avtalet fortfarande gällde.

Mikael Jägerbrand

Så hittar du hit

Kör E6 norrut från Göteborg/Strömstad. Efter Svinesundsbron (broavgift 20 kr) kör du 15 km mot Halden. Inne i Halden följer du skyltningen.

Fakta

Ligger: Halden, Norge.

Öppet: Dygnet runt.

GPS: N 59° 7' 13.69"

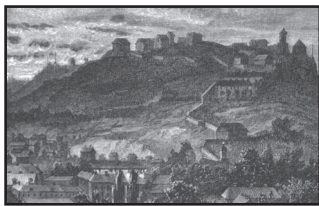
E 11° 24' 3.75"

Inträde: Gratis.

Hemsida: www.nasjonalefestningsverk.no/fredriksten/

Övrigt: Fästningens lilla museum öppet maj-augusti (inträde: 50 NOK).

Historik

1800-talet. Teckning av fästningen från 1877.

1644

De första befästningarna börjar byggas.

1658

Vid freden i Roskilde tillfaller Bohuslän Sverige och Halden blir gränsstad.

1661

Den norske kungen beordrar bygget av fästningen. Först år 1701 är man klar.

1716

Karl XII försöker erövra fästningen med ett blixtanfall men misslyckas.

1718

Karl XII inleder en belägring och erövrar en del av fästningen men dör 30 november.

1872

Fästningen läggs ner.

1901

Fästningen rustas upp inför hotet om krig med Sverige.

2007

Norsk tv börjar sända tittarsuccén "Allsang på grensen".

MINNESMÄRKET. Några meter framför minnesmärket över Karl XII dog kungen. Fredrikstens fästning syns i bakgrunden.

HÄR DOG KARL XII

Karl XII.

Det mest intressanta för svenska besökare här är inte själva fästningen – utan den lilla kullen öster om ingången.

Det var här som kung Karl XII dog.

Den svenska och norska historien hade sett helt annorlunda ut om inte Karl XII hade blivit skjuten vid belägringen 1718. Kanske hade han erövrat både fästningen – och landet? Ingen vet hur det hade gått.

Kriget mot Norge började i augusti 1718 med ett anfall från Jämtland och in i Trondheim och fortsatte med anfall från både Värmland, Dalsland och Bohuslän. Totalt deltog 60 000 svenska soldater i anfallet, varav Karl XII förde personligt befäl över en styrka på 12 000 man.

Den 8 november omringade svenska trupper Fredrikstens fästning och man började sin belägring. Under flera veckor

LÖPGRAVEN. Modell i Fredrikstens museum föreställande löpgraven och Karl XII:s död.

utsatte man de 1 800 norska försvararna för artilleribeskjutning och grävde samtidigt löpgravar allt närmare fästningen.

Den 27 november stormade 200 svenskar, med Karl XII i spetsen, fästningens framskjutna fort Gyldenlöve som man snabbt erövrade. Under de kommande nätterna grävde man nya löpgravar och vid 21-tiden på kvällen den 30 november tog sig Karl XII fram till löpgraven vid fronten och spanade mot fästningen några hundra meter bort. Plötsligt segnade han ihop död. Löpgraven där kungen befann sig är i dag markerad med stenrader och

några meter längre bort finns ett minnesmärke från 1938.

Den här händelsen fortsätter att väcka känslor än i dag och den stora frågan som många ställer sig är: vem sköt Karl XII?

En av teorierna är att kungen sköts av en svensk förrädare och att mördaren använde en knapp. På ett museum i Varberg finns till och med den knapp som ska ha använts.

Kungens skalle har undersökts flera gånger i jakten på nya bevis, bland annat 1746, 1859 och 1917.

De senaste åren har forskare anlitat ballistik-expertiser som mer eller mindre slagit fast att skottet måste ha kommit från den norska fästningen. Det stämmer både med skottets riktning och den skada som kulan åstadkommit. Men skottet var troligen inte avsett för kungen. Soldaterna på fästningen sköt salva efter salva i mörkret mot den löpgrav där man visste att svenskarna grävde.

Den mest udda teorin florerade redan på 1700-talet och gick ut på att kungen fejkat sin egen död och sedan levt ett enkelt bondliv.